

Oktober 2019

Friytguiden

Stockholms
stad

Senast reviderad oktober 2019

Friyteguiden är en vidareutveckling av betaversionen "Alviksmodellen" som har tillämpats i ett antal stadsutvecklingsprojekt mellan 2015 och 2018. Exploateringskontoret har med stöd av en referensgrupp från trafikkontoret, stadsbyggnadskontoret, stadsdelsrepresentanter och miljöförvaltningen arbetat fram friyteguiden tillsammans med konsulter från Landskapslaget och Spacescape.

Foton Stockholms stad, Spacescape och Landskapslaget om inget annat anges.

Innehåll

Inledning	4
Vad är en sociotop?	7
Mått och riktlinjer för friytetillgång	9
Analysmodellen – steg för steg	10
Referenser på friytetillgång	22

Inledning

Syfte och avgränsning

Friyteguiden är framtagen för att ge en praktisk vägledning i hur vi kan mäta och utvärdera tillgången till offentliga friytor när staden byggs om eller byggs ut. Det är ett av flera verktyg för att uppnå riktlinjerna i dokumentet Grönare Stockholm, som antogs av kommunfullmäktige i februari 2017.

Friyteguiden behandlar offentligt tillgängliga friytor med sociala värden, även kallade sociotoper. Sociotoper är till exempel parker, torg, kajer, stränder och naturområden. Fokus i guiden är de rekreativa och sociala värdena, även kallade sociotopvärden. Friytornas kulturhistoriska och ekologiska värden ingår inte i friyteguiden. Inte heller mer detaljerade utformningsfrågor behandlas här. Friyteguiden innehåller en analysmodell med fyra indikatorer för att analysera tillgången till offentlig friyta. Analysmodellen kan användas för att analysera både nuläge och planer.

Friyteguiden innehåller även jämförande analyser av friydetillgång inom Stockholms stad.

- En vägledning för att utvärdera tillgång till offentliga friytor
- Ett verktyg för att uppnå riktlinjerna i dokumentet Grönare Stockholm
- Behandlar friytornas sociala värden, ej ekologiska och kulturhistoriska

Varför denna guide?

Stockholms stad utgör navet i en expansiv storstadsregion med en uttalad ambition att bygga ett stort antal nya bostäder i en tät och grön stad. Stockholms offentliga rum har en avgörande roll för att uppnå en hållbar tillväxt med god hälsa för stadens invånare. Rekreation är en av de kulturella ekosystemtjänster som vi behöver för att vila, leka återhämta oss och utvecklas. De gröna ytorna i staden har förutom hälsofrämjande, också klimatfrämjande effekter.

Inom Stockholm stad lyfts också betydelsen av våra gemensamma utemiljöer i de strategiska styrdokumenterna översiktsplanen, miljöprogrammet, Grönare Stockholm samt Strategi för offentliga rum.

Flera stora stadsutvecklingsprojekt pågår och det finns ett behov av en enhetlig metod för att analysera tillgång till offentliga friytor för att uppnå Stockholms parkriktlinjer och för att kunna jämföra stadsutvecklingsområden, sinsemellan och över tid. Friyteguiden är framtagen för att praktiskt omsätta Grönare Stockholm i stadsutvecklingen.

Friyteguiden bygger på stadens riktlinjer

Indikatorerna som används i friyteguiden tar sin utgångspunkt i Stockholms parkriktlinjer. Parkriktlinjerna ingår i Grönare Stockholm och togs fram som stöd för att säkra rekreativa kvaliteter i grönstrukturen. De beskriver dels ett minsta avstånd till olika park- och naturkvaliteter, och dels att det behöver finnas tillräcklig mycket parkmark — god parkstandard.

I friyteguiden konkretiseras parkriktlinjerna med tydligare rumsliga definitioner för park- och naturkvaliteterna och kvantitativa analysmått för parkstandard.

Fyra indikatorer analyseras

Parkriktlinjernas kvaliteter som ska finnas inom 200 respektive 500 meter motsvarar i friyteguiden två indikatorer: närhet till park och närhet till stadsdelspark.

Parkriktlinjernas parkstandard motsvaras av de två indikatorerna andel sociotopyta och grön oas per boende. Den första har ett rekommenderat gränsvärde på minst 15 procent, medan den senare fungerar som en indikator på besöksstryck på de offentliga friytorna. Mindre än 10 kvadratmeter grön oas (se definition på sidan 15) indikerar ett högt besöksstryck vilket ställer högre krav på skötsel och materialval.

Fyra indikatorer*

Närhetsmått

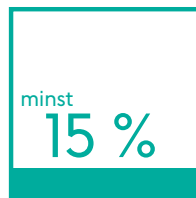
Närhet till park

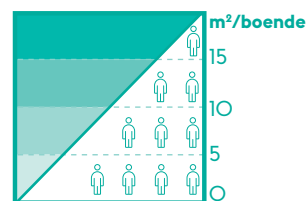
Närhet till stadsdelspark

Ytmått

Andel sociotopyta

Grön oas per boende

Inom 200 meter:

Grön oas, lek (naturlek eller lekplats), område med god ljuskvalitet, sitta i solen, promenader.

Inom 500 meter:

Blomprakt, bollspel/bollek, parklek, picknick, pulkaåkning.

Inom 1000 meter, eller enkelt nåbart med kollektivtrafik:

Bad (utomhusbad), djurhållning, odling, löpträning, skogskänsla, utsikt, vattenkontakt, vild natur, skridskoåkning.

Andra kvaliteter som värderas högt av stockholmarna:

Båtliv, evenemang, folkliv, ridning, torghandel, uteservering, fiske, skridskoåkning.

God parkstandard

Mängden parkmark måste vara stor nog för att tillgodose invånarnas rekreationsbehov och klara det höga besöksstrycket.

Friyteguidens närhetsmått

Friyteguidens ytmått

Stockholms parkriktlinjer

* Indikatorerna beskrivs närmare på sidan 5 och framåt.

När bör analysmodellen användas?

Lämpliga planeringsskeden är vid utveckling av planprogram eller större detaljplaner, men modellen kan även användas vid områdesplanering. Analysen kan genomföras vid flera tillfällen i planeringsprocessen, till exempel:

- I en nulägesanalys kan analysmodellen användas för att identifiera kvaliteter och brister i befintlig friytetillgång.
- Under skissprocessen kan modellen användas för att kontinuerligt utvärdera tillgången till offentliga friytor.
- I samrådsprocessen kan analysmodellen användas för att kommunicera konsekvenserna av en omvandling.
- Efter färdigställande kan analysmodellen användas för att utvärdera resultatet.

Hur ska analysmodellen användas?

Metoden som beskrivs i det här dokumentet ska vara enhetlig för att möjliggöra uppföljning och jämförelser mellan stadsutvecklingsprojekt. I varje enskilt projekt kommer det ändå att vara nödvändigt att göra bedömningar och avvägningar, till exempel om vilka kvaliteter som finns i befintliga och planerade friytor, eller hur områdesavgränsningen bör göras. I tidiga planeringsskeden kan man behöva göra antaganden för hur de offentliga friytorna kan komma att gestaltas. Den eller de som genomför analysen bör därför ha goda kunskaper inom planering och landskapsarkitektur.

I analysmodellen utvärderas ett antal grundläggande aspekter av friytetillgång, men det är viktigt att komma ihåg att analysresultatet inte ger hela bilden av de offentliga friytorna i ett område. Beroende på projekt kan flera analyser behöva göras. Till exempel fångas inte alla parkriktlinjernas kvalitetsmått.

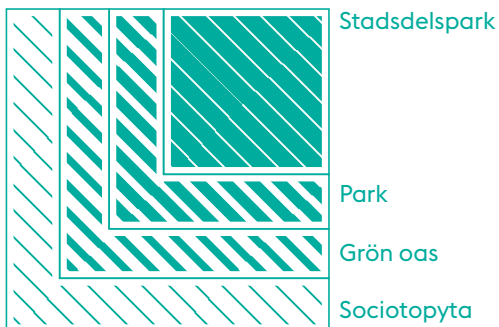
Analysen tar inte heller hänsyn till besökstryck från andra grupper än boende, som arbetande, förskolebarn eller besökare till målpunkter i området. Modellen tar heller inte hänsyn till tillgång eller storlek av bostadsgårdar.

Det är viktigt att komma ihåg att gränsvärdena som anges i modellen är minimimått, planer kan alltså ha mer generös friytetillgång.

Vad är en sociotop?

Friyteguiden behandlar offentligt tillgängliga friytor med sociala värden — så kallade sociotoper. Sociotoper är ofta gröna, till exempel parker eller naturområden, men kan också vara hårdgjorda, som torg eller kajer. Enbart friytor som är offentligt tillgängliga ingår i begreppet sociotop, privata trädgårdar ingår till exempel inte. Att sociotoperna har sociala värden innebär att de har ett värde för människors rekreation, upplevelser eller vistelse. Offentliga friytor som saknar sociala värden kan till exempel vara vägrenar, rondeller eller andra gröna trafikkytor. Se även sidan 21 för fler definitioner.

I analysmodellen delas sociotoperna upp i fyra överlappande typer. Sociotopyta är det övergripande begreppet. Där ingår grön oas som i princip är gröna sociotoper. Parker är en typ av grön oas, och stadsdelspark är en typ av park. De fyra typerna beskrivs närmare i kapitlet Analysmodellen – steg för steg på sidan 10.

I analysmodellen delas sociotoperna in i fyra överlappande typer

Exempel på olika typer av vanliga sociotoper

Lekplats: Bryggartäppan, Stränder: Årstaskogen (foto Holger Ellgaard). Stadsdelspark: Bredängsparken, Kyrkogård: Kungsholms kyrka, Park: Gläntan, Naturområde: Husby. Kaj: Sjövikstorget (foto Thorbjörn Andersson), Torg: Sergels torg (foto Flickr.com/Dorian)

STAD		STAD	
FRIYTA		TRAFIKYTA	BEBYGGD YTA
OFFENTLIG FRIYTA	PRIVAT FRIYTA		
SOCIOTOP till exempel: Torg, parker, naturområden, esplanader, kajer, kyrkogårdar, gågator, badstränder...	ÖVRIGT till exempel: vägrenar, rondeller, gröna buffertzoner		

Sociotoper är en av stadens byggstenar

”

Skola parker för en stor stads befolkning blifva till väsendtlig nytta, måste de tränga in uti stadens inre delar, finnas tillhands såvidt möjligt öfverallt, i hvars och ens väg och i närheten af hvars och ens bostad.

Albert Lindhagen,
Lindhagenplanen (1866)

”

”Det är fel att tro, att den allmänna parkens uppgift först och främst är att bereda växtplats för träd, gräs och blommor. Dessa äro endast medel. Målet är befolkningens rekreation med allt vad detta innebär av omväxling, nyttig och nöjsam.”

Holger Blom,
Stockholms parkprogram (1946)

Mått och riktlinjer för friytetillgång

Stockholms stad har i sina parkriktlinjer rekommenderade avståndsmått till olika park- och naturkvaliteter. Parkriktlinjerna har inga rekommenderade gränsvärden för mängden friyta. Indikatorerna andel sociotopyta och grön oas per boende har istället hämtats från internationella planeringsdokument samt analyser av friytetillgång i dagens Stockholm.

Internationell utblick

De indikatorer som används i analysmodellen återfinns i många planeringsdokument, både i Sverige och internationellt. UN Habitat (FN:s boende- och bosättningsorgan) har inventerat riktlinjer och analysmått för friytetillgång i en rad städer i världen. Tre typer av analysmått förekommer: närhet till olika typer av offentliga friytor, andel offentlig friyta och offentlig friyta per person.

Det kanske vanligaste måttet är *avstånd till olika typer av offentlig friyta*. Detta är ett mått som används av många städer, men med olika riktlinjer och ytkrav. London har till exempel avståndsmått till sju olika typer av offentliga friytor, bland annat maximalt 400 meter till en lokal park på minst 2 hektar. I undersökningar av människors upplevelse av rekreativa värden har det visat sig att närheten har stor betydelse för hur mycket platserna används. Forskning på Sveriges lantbruksuniversitet visar att 200 meter har störst nytta för unga, äldre och de som har rörelsesvårigheter.

Andel offentlig friyta (andel sociotopyta i analysmodellens termer) är ett mått som UN Habitat själva använder sig av, och rekommenderar att 15-20 procent av ett område ska upptas av offentlig friyta. New York City använder också det måttet och rekommenderar minst 15 procent offentlig friyta.

Många städer använder måttet som sätter friytan i relation till tätheten: *friyta per invånare*. Här varierar rekommendationerna stort mellan olika städer: Hong Kong rekommenderar till exempel minst två kvadratmeter per invånare, medan Johannesburg rekommenderar mer än tio gånger så mycket.

Stad/organisation	Avstånd till offentlig friyta	Andel offentlig friyta	Offentlig friyta per person
Hongkong			2 m ²
Johannesburg			24 m ²
London	400 m		
New York		15 %	10 m ²
Vancouver	5 min		
UN Habitat	400 m	15-20 %	
WHO	300 m		9 m ²
Boverket	300 m		

Några internationella och svenska referenser på riktlinjer för friytetillgång

Friyteguidens rekommendationer

Friyteguidens två närhetsmått, 200 meter och 500 meter ansluter sig till internationell standard och forskning, och bygger på stadens parkriktlinjer.

Friyteguiden rekommenderar minst 15 procent sociotopyta (offentlig friyta med sociala värden). Det bygger dels på UN Habitats rekommendationer och dels på analyser av dagens Stockholm (se sidan 22) som visar att områden med minst 15 procent sociotopyta kan upplevas ha bra tillgång.

Friyta per invånare motsvaras i friyteguiden av indikatorn grön oas per boende. Här mäts alltså enbart de gröna friytorna (se definition på sidan 15). Indikatorn beskriver potentiellt besöksstryck på områdets gröna sociotoper. I områden med mindre än 10 kvadratmeter grön oas per boende brukar besöksstrycket vara högt, och är det mindre än 5 kvadratmeter grön oas per boende är besöksstrycket mycket högt. Ett exempel är Norrmalm som i många områden har mindre än 5 kvadratmeter per boende. Där stängs gräsytor av för underhåll varje år och skötselkostnaden är betydligt högre än i andra stadsdelar. Ju mindre grön oas per boende desto större investeringar krävs i skötsel och underhåll. Ytorna behöver också gestaltas med god kvalitet och mångfunktionalitet, och materialen behöver klara slitage, till exempel kan det vara svårt att ha gräsytor om besöksstrycket är högt.

Analysmodellen – steg för steg

Analysen består av sex steg. På de följande sidorna beskrivs varje metod och redovisning för varje steg. Under rubriken *tips* finns fördjupningar och förslag på kompletterande analyser. Rubriken *rekommendation* beskriver rekommenderade gränsvärden eller vägledning kring hur analysresultatet kan tolkas.

Analysmodellens sex steg

1. Skapa ett analysområde
2. Identifiera sociotopytor
3. Beräkna andel sociotopyta
4. Beräkna grön oas per boende
5. Mät avståndet till park
6. Mät avståndet till stadsdelspark

Nulägesbild och framtidsbild

I analysmodellen analyseras både nuläge och framtid. Nulägesanalysen ska visa området som det upplevs idag. Underlaget för offentliga friytor och boendestatistik ska vara så aktuellt som möjligt. Läs mer om underlag till analyserna på sidan 11.

Framtidsbilden beskriver hur området kommer att upplevas i framtiden. Lämpligt år kan vara när planen är fullt utbyggd, eller annan vald tid som passar projektet och analysens syfte. Framtidsbilden ska förstås ta hänsyn till de förändringar som föreslås i planförslaget, men eftersom analysen tar hänsyn inte bara till det område som ska planeras utan också ett omland (analysområde), måste framtidsbilden också ta hänsyn till förändringar i omlandet. Planer som ska tas med i analysen av den framtida situationen är pågående planer och exploateringar med samma tidsperspektiv som planförslaget. Både sociotoper och boendetetätthet från dessa planer ska tas med.

Underlag till analysen

Arbete pågår med att utveckla fler GIS-underlag för stadens grönområden, bland annat en uppdatering av sociotopkartan. Dessa underlag kommer att innehålla de definitioner av sociotoper som används i den här guiden. Tills vidare kan flera befintliga underlag användas, främst sociotopkartan och parkplanerna.

Sociotopkartan

I Stockholm är offentligt tillgängliga friytor klassificerade utifrån sociotopvärden. Detta finns sammanställt i sociotopkartan. Sociotopkartan i GIS-format tillhandahålls av Stockholms stad.

Parkplaner

Parkplaner är planeringsunderlag för förvaltning och utveckling av stadsdelsförvaltningarnas park och natur. Parkplanerna ger bra information om parkernas innehåll, karaktär och funktioner.

<http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Parker/Parkplaner/>

Boendestatistik

Boendestatistik på adressnivå i GIS-format tillhandahålls av Stockholms stad.

Grundkarta och ortofoton

För analysen behövs ett kartunderlag som redovisar gator och byggnader. Det kan till exempel vara en grundkarta från stadsbyggnadskontoret eller en stadskarta som kan hämtas fritt från dataportalen. Här finns också aktuella ortofoton.

<http://dataportalen.stockholm.se/dataportalen/>

Parkdatabasen

I parkdatabasen finns detaljerad information om stadens parkmark, bland annat möblering och ytmaterial. Underlag tillhandahålls av Stockholms stad.

Gällande men ej utbyggda planer

Finns att hämta på stadens hemsida.

<http://insynsbk.stockholm.se/Byggochplantjansten/GallandePlan/>

Pågående planer

Finns att hämta på stadens hemsida. Avstämning görs lämpligen även med områdesstrateg på SBK.

<http://insynsbk.stockholm.se/Byggochplantjansten/Pagaende-planarbete/PagaendePlanarbete/>

Steg 1: Skapa ett analysområde

Syfte

För att kunna ta hänsyn till de kvaliteter som finns i närområdet och för att förstå den planerade förändringens påverkan på närområdet, genomförs analysen både på det område som är aktuellt för planering (planeringsområdet) och på ett omland kring detta område (analysområde). Analysområdet är planeringsområdet inklusive ett omland på 500 meter. 500 meter har valts då indikatorn stadsdelspark ska nå inom 500 meter.

Avgränsa analysområdet

Markera det område som planeras, här kallat planeringsområde.

Skapa ett analysområde genom att göra ett omland (buffert) på 500 meter utanför planeringsområde.

Ta bort delar av buffertytan som inte kan nå på grund av barriärer. Det kan vara vattenytor där det saknas broar eller transportbarriärer (spårbunden trafik eller större vägar) med mer än cirka 500 meter mellan fotgängarkopplingar (tunnlar, broar eller övergångar). Ta inte med ytor i angränsande kommuner. Om detta har stor betydelse för resultatet ska ett resonemang föras om detta i slutsatser.

Redovisning

Karta på planområde och analysområde.

Exempel områdesavgränsning

Planeringsområdet (rosa), analysområdet (grönt). Skrafferat område ligger inom 500 m från planeringsområdet men kan inte nås på grund av vattenbarriär.

Steg 2: Identifiera sociotopytor

Syfte

Syftet med detta steg är att ta fram kartor över sociotoper i analysområdet, för nuläget och i framtidsbilden. Dessa sociotopytor utgör grunden för samtliga analyser.

Kriterier sociotopytor

En sociotop är en offentligt tillgänglig friyta med sociala värden (rekreationsvärden, upplevelsevärde, vistelsevärde). Sociotoperna finns kartlagda i sociotopkartan. I denna analys utesluts sociotoper med begränsad tillgänglighet som koloniområden, skolgårdar, förskolegårdar och idrottsplatser.

Kartlägg nuläget

Identifiera alla sociotopytor inom analysområdet med hjälp av sociotopkartan. Ta bort koloniområden, skolgårdar och idrottsplatser. Sociotopkartan kan behöva kompletteras med gällande parkplan, ortofoto, stadskarta och vid behov platsbesök.

Kartlägg framtidsbilden

Identifiera nya sociotoper inom analysområdet enligt kriterierna ovan.

Redovisning

Karta med sociotoper samt planerings- och analysområde för nuläge respektive framtidsbild.

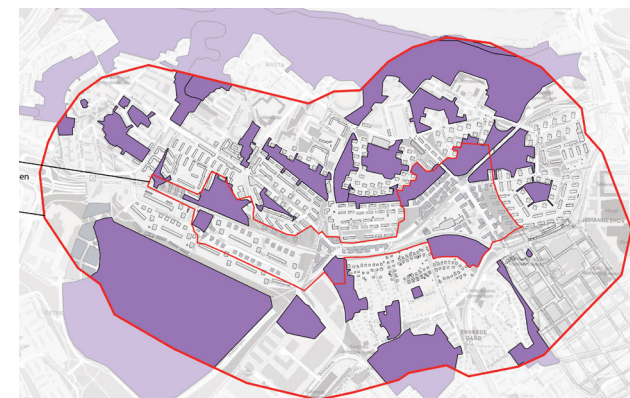
Tips

Observera att nuvarande sociotopkarta kan innehålla brister, jämför därför med andra kartunderlag. Vid behov gör platsbesök och stäm av med stadsdelsförvaltningen.

I sociotopkartan finns inte alltid de minsta sociotoperna med. De minsta ytorna i sociotopkartan är idag 300 kvadratmeter. Om små ytor är viktiga för projektet kan kartan kompletteras med dessa.

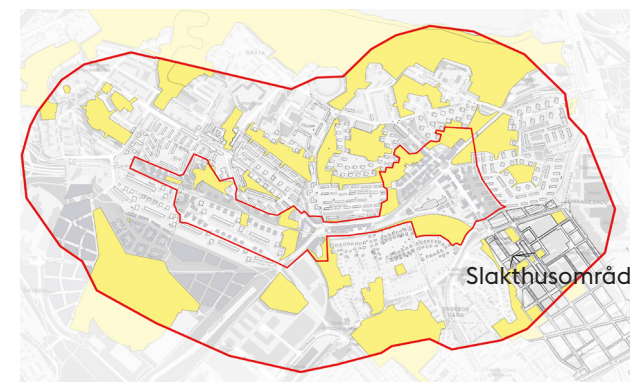
Namnge gärna nya sociotopytor samt ange sociotopvärden.

Detta moment ska redovisa alla ytor som har något sociotopvärde. Det kan vara värdefullt att också identifiera ytor som i nuläge inte uppfyller kraven men som har potential att bli sociotoper genom förbättringar.

Kartlägg nuläget — Exempel Årstastråket

Källa: Landskapslaget

Kartlägg framtidsbilden — Exempel Årstastråket

Här ingår de pågående planerna för Slakthusområdet i framtidsbilden. Källa: Landskapslaget

Steg 3: Beräkna andel sociotopyta

Indikator

minst
15 %

Syfte

Syftet med detta steg är att beskriva hur mycket av den totala markytan som upptas av sociotopyta.

Analysera nuläget

Summera den totala sociotopytan i analysområdet.

1. Dividera sociotopytan med analysområdets yta.
2. Upprepa detta för planeringsområdet.

Analysera framtidsbilden

Summera den totala ytan av befintliga och planerade sociotopytor i analysområdet.

1. Dividera sociotopytan med analysområdets yta.
2. Upprepa detta för planeringsområde.

Redovisning

Ange andel sociotopyta i procent för planerings- respektive analysområde, för nuläge och framtidsbild.

Rekommendation

Antingen planområdet eller analysområdet bör ha minst 15 procent sociotopyta. Om planområdet har mindre 15 procent ställer det högre krav på analysområdet. Finns områden utanför analysområdet som också är beroende av samma sociotopytor bör detta vägas in. Likaså om det är risk att sociotopyterna inom analysområdet kommer bebyggas.

20 %

AV PROGRAMOMRÅDET BESTÅR AV SOCIOTOPYTA

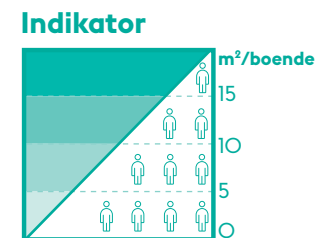
21 %

AV ANALYSOMRÅDET BESTÅR AV SOCIOTOPYTA

Redovisning av andel sociotopyta från Friyteanalys av Alvik

Källa: Spacescape

Steg 4: Beräkna grön oas per boende

Syfte

Syftet med detta steg är att beskriva det potentiella besöksstrycket på de gröna sociotoperna, grön oas.

Kriterier för grön oas

- Sociotop som domineras av grönska
- Minst 300 m²

Analysera nuläget

1. Identifiera gröna oaser med hjälp av sociotopvärdet Grön oas i sociotopkartan. Observera att det kan finnas gröna sociotoper som saknar värdet Grön oas i sociotopkartan. Den kan därför behöva kompletteras med gällande parkplan, stadskartan, ortofoto och vid behov platsbesök.
2. Beräkna antalet boende i analysområdet. Använd statistik på adressnivå.
3. Dividera antalet boende med antalet kvadratmeter grön oas inom analysområdet.
4. Upprepa detta för planeringsområdet

Analysera framtidsbilden

1. Identifiera gröna sociotoper i planförslaget och i andra planer inom analysområdet med samma tidsspann, utifrån kriterierna ovan.
2. Beräkna antalet boende i framtiden med hjälp av riktvärdet: 2,2 boende per 100 kvm bostads-BTA.

3. Dividera antalet boende med antalet kvadratmeter grön oas inom analysområdet
4. Upprepa detta för planeringsområdet

Redovisning

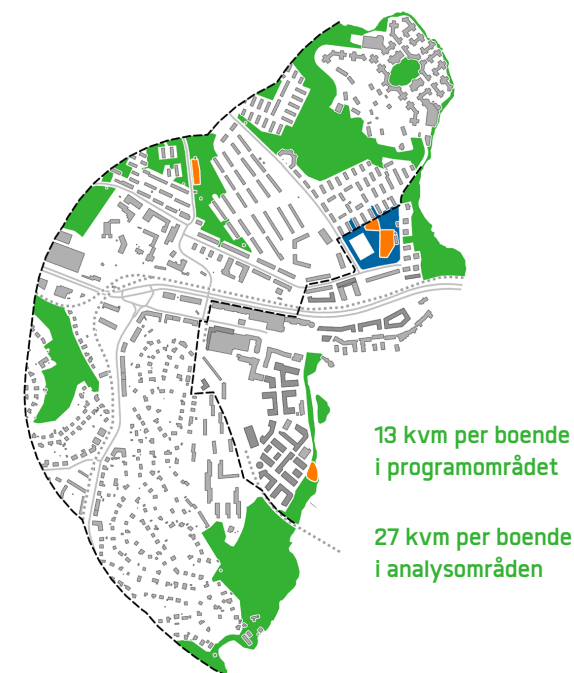
Ange kvadratmeter grön oas per boende i planerings- respektive analysområde, för nuläge och framtidsbild.

Tips

Om projektet använder andra nyckeltal än 2,2 boende per 100 kvm bostads-BTA bör ändå angivet nyckeltal användas för denna analys. På så vis blir det enklare att jämföra olika projekt.

Rekommendation

Om mängden grön oas understiger 10 kvadratmeter per boende i planeringsområdet eller analysområdet, finns det ett potentiellt högt besöksstryck på de gröna oaserna. Det ger en fingervisning om att gestaltning och material bör klara slitage, och att drift och underhåll behöver intensifieras och anpassas för att hålla god kvalitet på ytorna.

Gröna oaser kartlagda i Friyteanalys av Alvik

(Observera att definitionen av grön oas kan skilja sig från den här guiden)

Källa: Spacescape

Steg 5: Mät avstånd till park

Indikator

Syfte

Syftet med detta steg är att beskriva avståndet till närmsta park.

Kriterier för park

En park är en grön social mötesplats för flera kvarter eller en mindre del av en stadsdel. En park ska uppfylla följande kriterier:

- Den ska vara minst 0,2 hektar.
- Den ska vara huvudsakligen vegetationsklädd med träd, buskar och gräs.
- Den ska ha minst en tillgänglig entré.
- Den ska innehålla sittplatser, möjligheter till lek och att sitta i solen.
- Den ska erbjuda åtminstone en rofylld del, men gärna även en aktiv del.
- Större delen av parken ska vara solbelyst under minst 4 timmar vid vårdagjämning, det vill säga den ska inte vara skuggad av byggnader eller berg.
- Den bör ha bullernivåer som understiger 55 dB(A) i större delen av parken.

Analysera nuläget

1. Identifiera parker med hjälp av sociotopkartan. Sök ut sociotopvärdena; *grön oas* och *picnick-solbad* samt *lekplats*, *naturlek* eller

parklek. Observera att nuvarande sociotopkartan inte har utformats för att identifiera parker enligt den här metoden. Den kan därför behöva kompletteras med gällande parkplan, parkdatabasen, stadskarta, ortofoto och vid behov platsbesök. Tänk på att ytor som identifieras som Stadsdelspark även räknas som Park.

2. Skapa en buffert på 200 m kring varje parkyta. Ta bort buffertyta som inte nås inom 200 m från parken på grund av till exempel transportbarriärer.

Analysera framtidsbilden

1. Identifiera föreslagna parker, i planförslaget och i andra planer inom analysområdet med samma tidsspann, utifrån kriterierna ovan.
2. Skapa en buffert på 200 m kring varje parkyta (nya och befintliga). Ta bort buffertyta som inte nås inom 200 meter från parken på grund av till exempel transportbarriärer.

Redovisning

Redovisa en karta där det framgår vilka områden som ligger inom 200 meter från respektive park. Kartan bör innehålla gräns för analysområde och planeringsområde. Gör en karta för nuläget och en för framtidsbilden.

Exempel på parker

Sociotoper som har parkkriterier kan ha olika karaktär och storlekar från 0,2 hektar och uppåt.

1. Perennparken, Skärholmen (foto Bengt Oberger)
2. Svandammsparken, Midsommarkransen (foto Esquilo)
3. Lilla Solvändan, Röda bergen
4. Annedalsparken, Annedal
5. Snigelparken, Årsta
6. Vintertullsparken, Södermalm

Tips

Begreppet park används på olika sätt inom planering. Tänk på att det är kriterierna i denna guide som ska användas för analysen, inte om parken i detaljplan är betecknad som park. Begreppen i parkplanerna är inte heller uppdaterade med kriterierna i denna guide.

Ibland kan den yta som fungerar som park ingå som en del av en större sociotop i sociotopkartan. Skilj då ut den del av sociotopen som fungerar som en social mötesplats och i övrigt uppfyller kriterierna för park.

Det kan vara värdefullt att också identifiera ytor som inte uppfyller kriterierna men som har potential att bli parker genom förbättringar, eller som kan tillgängliggöras genom till exempel bättre kopplingar förbi barriärer. Dessa bör i så fall grafiskt skiljas från ytor som uppfyller kriterierna.

Om parkens entréer inte är tillgängliga för alla, till exempel på grund av höjdskillnader, bör detta anges.

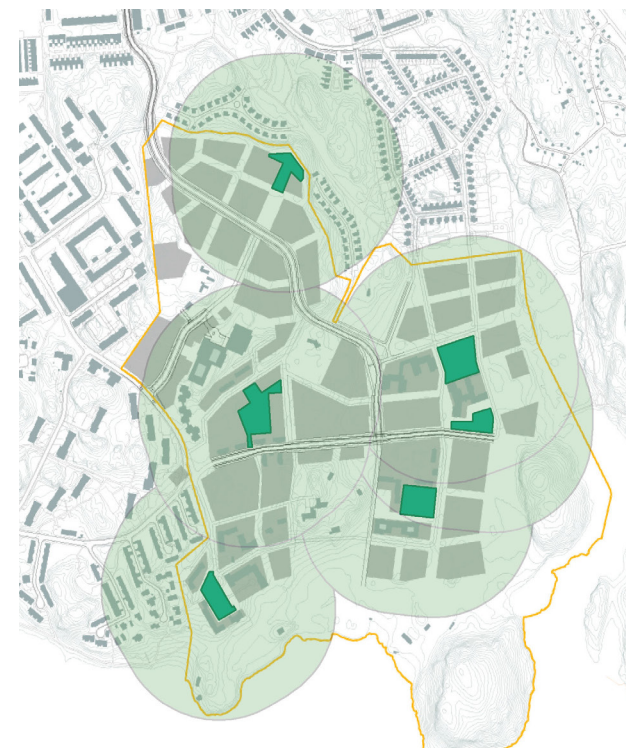
För en analys som bättre speglar upplevelse av närhet går det att i vissa GIS-program göra en analys av gångavstånd till park, där hänsyn tas till gångnätets struktur och barriärer. Som en tumregel

motsvarar gångavstånd 80 procent av fågelavståndet.

Det kan vara intressant att ta fram siffror på hur stor andel av de boende som når en park inom 200 meter från bostadsentrén.

Rekommendation

Ett rimligt riktvärde är att kunna nå en park inom 200 meter från bostaden. Detta baseras på riktlinjerna i Grönare Stockholm där det inom 200 meter bör finnas kvaliteterna grön oas, lek (naturlek eller lekplats), område med god ljudkvalitet, sitta i solen och promenader.

Exempel Stora Sköndal

Kartan visar parker i analysområdet med en buffert på 200 meter

Källa: Landskapslaget

Steg 6: Mät avstånd till stadsdelspark

Indikator

Syfte

Syftet med detta steg är att beskriva avståndet till närmsta stadsdelspark.

Kriterier för stadsdelspark

En stadsdelspark är en stor park som fungerar som en målpunkt och en social mötesplats för en stadsdel, eller större delen av en eller flera stadsdelar. En stadsdelspark är så stor att aktiva och rofyllda aktiviteter kan pågå samtidigt. En stadsdelspark ska uppfylla följande kriterier:

- Den ska vara minst 3 hektar och minst 50 meter bred.
- Den ska huvudsakligen vara vegetationsklädd med buskar, träd och gräs.
- Den ska innehålla en gräsyta som är minst 0,5 ha och som är lämplig för bollek och picknick. Den öppna gräsytan ska vara solbelyst under minst 4 timmar vid vårdagjämning, det vill säga den är inte skuggad av byggnader eller berg.
- Den ska ha minst två tillgängliga entréer.
- Den ska innehålla sittplatser, promenadvägar, möjligheter till lek, och att sitta i solen, rofylldhet och aktivitetsytor för sommar (till exempel plaskdamm) och vinter (till exempel pulkaåkning och skridskoåkning).
- Större delen av stadsdelsparken ska vara solbelyst under minst 4 timmar vid vårdagjämning, det vill säga den ska inte vara skuggad av höga

byggnader eller berg.

- Den bör ha bullernivåer som understiger 55 dB(A) i större delen av parken.
- Den bör innehålla sociotopvärdena blomsterprakt, motion och folkliv.

Analysera nuläget

1. Identifiera stadsdelsparker med hjälp av sociotopkartan. Sök ut sociotopvärdena grön oas, picknick-solbad, rofylldhet, bollek och blomprakt samt *lekplats*, *naturlek* eller *parklek*. Observera att nuvarande sociotopkarta inte har utformats för att identifiera stadsdelsparker enligt den här metoden Sociotopkartan kan därför behöva kompletteras med gällande parkplan, parkdatabasen, stadskarta, ortofoto och vid behov platsbesök.
2. Skapa en buffert på 500 m kring varje stadsdelspark. Ta bort buffertyta som inte nås inom 500 m från parken på grund av till exempel transportbarriärer.

Analysera framtidsbilden

1. Identifiera föreslagna stadsdelsparker, i planförslaget och i andra planer inom analysområdet med samma tidsspänn, utifrån kriterierna ovan.
2. Skapa en buffert på 500 m kring varje stadsdelspark (nya och befintliga). Ta bort buffertyta som inte nås inom 500 m från parken på grund av till exempel transportbarriärer.

Exempel stadsdelsparker

Stadsdelsparker kan ha olika karaktärer och storlekar från 3 hektar och uppåt.

1. Stamparken, Östberga, 2. Humlegården, Östermalm (foto Arild Vågen), 3. Bredängsparken, Bredäng 4. Rinkens parklek, Rinkeby
5. Kronobergsparken, Kungsholmen, 6. Storängsparken, Årsta

Redovisning

Redovisa avstånd på karta där det framgår vilka områden som ligger inom 500 meter från respektive park. Kartan ska innehålla gräns för analysområde och planeringsområde. Gör en karta för nuläget och en för framtidsbilden. Ange gärna parkernas namn.

Tips

Begreppet stadsdelspark har använts länge i Stockholms stad, med olika definitioner. Tänk på att det är kriterierna i denna guide som ska användas för analysen, inte till exempel parkkaraktärer från stadsdelens parkplan.

Ibland kan den yta som fungerar som en stadsdelspark ingå som en del av en större sociotop i sociotopkartan. Avgränsa i så fall den del som är den centrala mötesplatsen i anslutning till en större gräsmatta och som har samlade sociotopvärden.

Det kan vara värdefullt att också markera ytor som inte uppfyller kraven men som har potential att bli stadsdelsparker genom förbättringar, eller som kan tillgängliggöras genom till exempel bättre kopplingar över transportbarriärer. Dessa bör i så fall grafiskt skiljas från ytor som uppfyller kriterierna.

Om stadsdelsparkens entréer inte är tillgängliga för alla, till exempel på grund av höjdskillnader, bör detta anges.

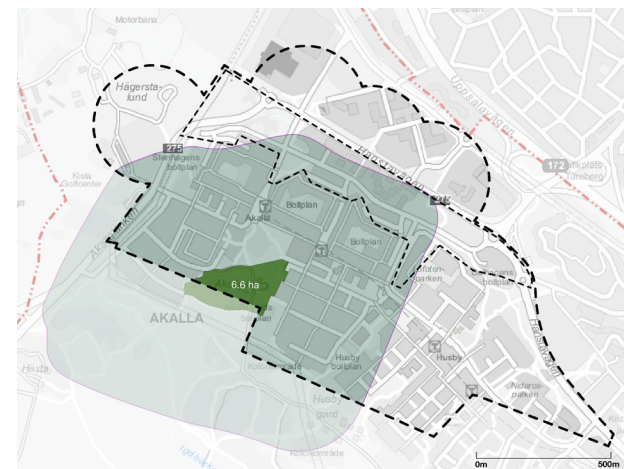
För en analys som bättre speglar upplevelse av närhet går det att i vissa GIS-program göra en analys av gångavstånd till stadsdelspark, där hänsyn tas till gångnätets struktur och barriärer. Som en tumregel motsvarar gångavstånd 80 procent av fågelavståndet.

Det kan vara intressant att ta fram siffror på hur stor andel av de boende som når en stadsdelspark inom 500 meter från bostadsentrén.

Det kan även vara intressant att analysera hur många som bor inom 500 m till respektive stadsdelspark för att se potentiellt besöksstryck. Här kan även läggas till barn från förskolor och skolor.

Rekommendation

Ett rimligt riktvärde är att kunna nå en stadsdelspark inom 500 meter från bostaden. Detta baseras på Stockholms parkriktlinjer där det inom 500 meter bör finnas kvaliteterna blomprakt, bollspel/bollek, parklek, picknick, pulkaåkning.

Exempel Akalla

Kartan visar stadsdelsparker i ett planförslag, med en buffert på 500 meter
Källa: Landskapslaget

Material för att redovisa analysen

Detta material ska tas fram för att redovisa analysen.

Sociotopytor

- Karta för nuläget med befintliga sociotoper, avgränsning för planeringsområde och analysområde.
- Karta för framtidsbilden med planerade och befintliga sociotoper, avgränsning för planeringsområde och analysområde.

Andel sociotopyta

- Procenttal för planeringsområde och analysområde, för nuläge och framtidsbild (totalt fyra procenttal).
- Text som beskriver resultat i förhållande till rekommenderat gränsvärde.

Grön oas per boende

- Antal kvadratmeter grön oas per boende för planeringsområde och analysområde, för nuläge och framtidsbild (totalt fyra tal).
- Text som beskriver resultat i förhållande till rekommendationer.

Avstånd till park

- Karta för nuläget med parker med avståndsbuffert.
- Karta för framtidsbilden med planerade och befintliga parker med avståndsbuffert.
- Text som beskriver resultat i förhållande till rekommenderat gränsvärde.

Avstånd till stadsdelspark

- Karta för nuläget med stadsdelsparker med avståndsbuffert.
- Karta för framtidsbilden med planerade och befintliga stadsdelsparker med avståndsbuffert.
- Text som beskriver resultat i förhållande till rekommenderat gränsvärde.

Källor

Beskriv underlag som använts för analysen.

Definitioner

Allmän plats avser, enligt PBL, ett område som i en detaljplan är avsett för ett gemensamt behov. En allmän plats får inte mer än tillfälligtvis upplåtas för en enskild verksamhet. En allmän plats kan till exempel vara en gata, ett torg eller en park. Sociotoper bör detaljplaneläggas som allmän platsmark.

Friyta är obebyggd mark som ej används för trafik- eller industriändamål. En friyta kan vara både privat (till exempel en gård) eller offentlig (till exempel en park).

Offentlig friyta är en friyta som är offentligt tillgänglig för allmänheten utan avgift. Här ingår vad som definieras som offentliga platser enligt ordningslagen (1 kap. 2 §). Allemansrätten vägleder också om vad som kan anses vara offentligt tillgängligt för allmänheten.

Skolgårdar, förskolegårdar och idrottsplatser innefattas inte i denna modell då de inte är allmänt tillgängliga annat än vissa tider. Koloniträdgårdar innefattas inte heller. Kvartersmark som upplevs offentliga, till exempel kyrkogårdar och institutionsparker, innefattas.

Sociotopbegrepp

Sociotop definieras som en offentlig friyta med sociala värden (rekreationsvärden, upplevelsevärde, vistelsevärde). Det innefattar allt från natur, parker, torg, kajer och gågator. Stockholms sociotopkarta

innefattar i sin nuvarande version även ytor som inte är helt offentliga, som till exempel koloniområden, skolgårdar och idrottsplatser. När nya offentliga friytor skapas, kan sociotopdefinitionerna användas som stöd. I listan som följer beskrivs de sociotopvärden som bör nås inom 200 eller 500 meter enligt Stockholms parkriktlinjer. Det finns andra sociotopvärden utöver dessa som beskrivs i sociotop-handboken.

Sociotopvärden är de sociala rekreations-, upplevelse- och vistelsevärden som beskriver sociotopens kvaliteter, till exempel rofylldhet, naturlek, promenader, blomprakt, utsikt, vattenkontakt.

Blomprakt är ett sociotopvärde som beskriver rik blomning, trädgårdsodling, koloniområde, botanisk trädgård, blomplantering.

Bollek är ett sociotopvärde som beskriver lek med boll på mindre ytor.

Bollspel är ett sociotopvärde som beskriver lek med boll på större plana ytor.

Grön oas är ett sociotopvärde som beskriver alla sociotoper som domineras av grönska.

Lekplats är ett sociotopvärde som beskriver barns lek med redskap, till exempel gräva, hoppa, klättra, springa på gräs eller på grus. Storleken har mindre betydelse, bara det är iordningställt.

Naturlek är ett sociotopvärde som beskriver barns möjligheter till naturlek, det vill säga att klättra i träd, på berg, krypa i buskage eller dylikt. Dessa platser kräver minst ca 0,2 hektar sammanhängande yta.

Parklek är ett sociotopvärde som beskriver bemanad lekplats.

Picknick-solbad är ett sociotopvärde som beskriver en möjlig och trivsamt plats för picknick och/ eller solbad.

Promenader är ett sociotopvärde som beskriver platser för flanerande, strövande, hundrastning och jogging dagtid.

Rofylldhet är ett sociotopvärde som beskriver möjlighet till avkoppling, avskildhet och tystnad, att vara ifred. Bullernivån från trafik bör ej överstiga 55 dB(A).

Referenser på friytetillgång

På de följande sidorna presenteras analyser av andel sociotopyta och grön oas per boende i dagens Stockholm. Först presenteras stadsövergripande analyser och sedan inzoomningar på ett antal områden med olika bebyggelse typer. Ett antal nybyggda områden analyseras för sig.

Analyserna har fungerat som underlag för att belysa rekommendationer för analysmodellens ytmått. I samband med att analysmodellen används kan dessa analyser fungera som referenser. Det är viktigt att komma ihåg att det är enbart två aspekter av friytetillgång som analyseras här och analyserna ger därför inte en fullständig bild av friytetillgången i områdena. Precis som i analysmodellen analyseras läget både inom ett område, och inom området med omland. Som områden har så kallade basområden valts. Basområden är en geografisk indelning som till sin storlek kan tänkas vara jämförbar med ett större planområde.

Om analyserna

Analyserna på hela staden

Analyserna är gjorda på basområden. Områdena har valts eftersom de storleksmässigt kan likna ett planeringsområde, till exempel för ett planprogram. Analysen har både gjorts inom basområdet och med en buffert på 500 meter. Vattenytor har tagits bort från basområden och dess buffertytor.

Andel sociotopyta

Sociotoperna innefattar ytor i sociotopkartan, förutom skolgårdar, kolonilotter och idrottsplatser. Sociotoper i grannkommuner tas inte med i analysen.

Källor: Basområden (SLL), sociotopkartan 2014 (Stockholms stad)

Grön oas per boende

Ytor definierade som grön oas i analysen kommer från sociotopkartan och innefattar ytor med sociotopvärdet grön oas. Dessutom har ytor med uppenbart gröna kvaliteter, men som saknar sociotopvärdet grön oas, tagits med. Skolgårdar, kolonilotter och idrottsplatser finns inte med i analysen. Boendedata är från 2015, aggregerat på kvarter. Sociotoper och boende i grannkommuner räknas inte med i analysen.

Källor: sociotopkartan 2014 (Stockholms stad), boendedata 2015 (Stockholms stad)

Nya områden

Analyserna är gjorda på områden som innefattar hela, eller en tydligt avskild del av det nya området. Analysområden har skapats enligt friyteteguidens metod. Analysen beskriver situationen 2018 i alla analyserade områden utom Årstadal, där analysåret är 2024. Ett omfattande arbete med att utveckla områdets parker pågår, och i analysen har planerna därför tagits med.

Sociotoperna bygger dels på befintliga sociotopkartan (uppdaterad 2014) och dels på en inventering, främst utifrån gällande detaljplaner och ortofoton. För Årstadal har *Program för parker, torg och naturmark (2015)* använts som underlag. Befintliga gröna oaser har valts ut med samma metoder som ovan. Nya sociotoper har definierats som grön oas om de framstått som huvudsakligen gröna.

Boendedata kommer från en befolkningsprognos för 2018 för alla områden utom Årstadal, där prognosen är för 2023. Befolkningsprognoserna har levererats på basområdesnivå, och har sedan fördelats jämnt på kvarter.

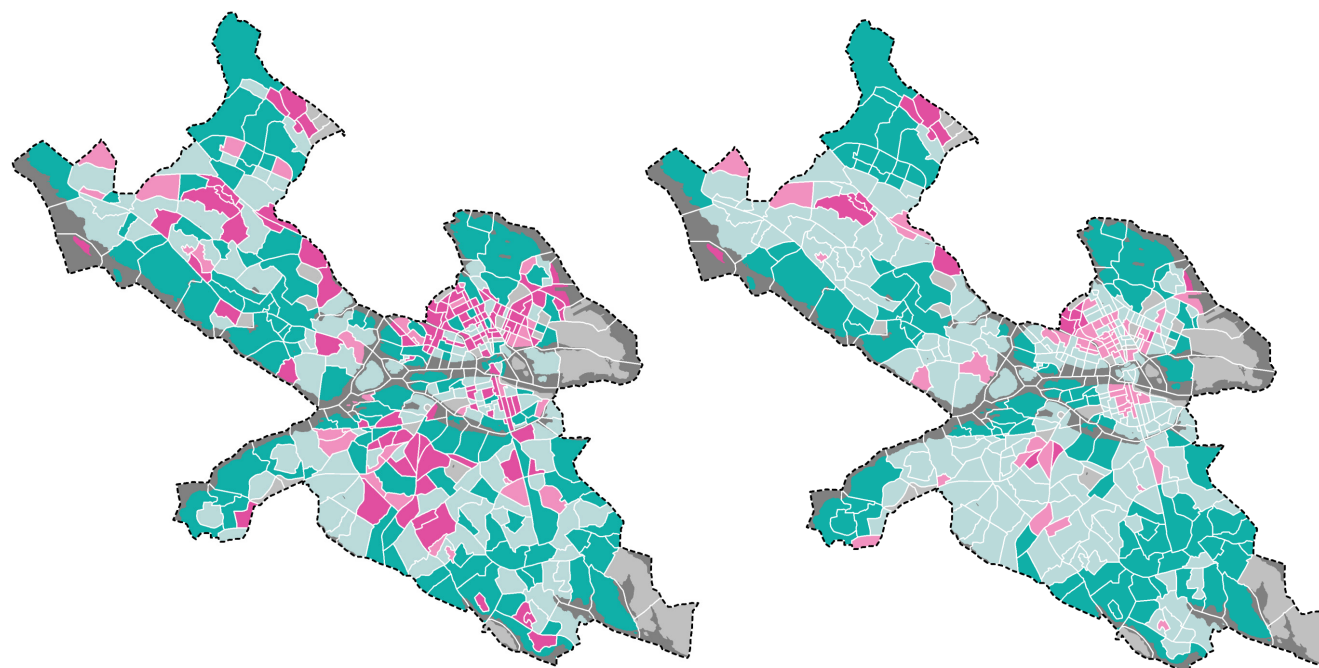
Källor: sociotopkartan 2014, sociotopkartan 2008, boendedata 2015, befolkningsprognoser 2018 och 2023, "Årstadal - Program för parker, torg naturmark" (2015), "Parker i Årstadal - byggetapper" (2018-03-15), detaljplaner för aktuella områden. Samtliga källor från Stockholms stad

Andel sociotopyta i Stockholm

Enligt rekommendationerna i friyteguiden bör ett område inte ha mindre än 15 procent sociotopyta. Det klarar de flesta områden i Stockholm, något fler om man även tar hänsyn till omgivningarna (ett omland av 500 meter). Områden som har mindre än 15 procent sociotopyta är, förutom industriområden, delar av innerstaden samt vissa villaområden till exempel Spånga.

Andel sociotopyta varierar kraftigt: ser man enbart till situationen inom respektive basområden finns det områden som i princip helt består av sociotopyta (Stora Skuggan), till vissa områden som helt saknar sociotopyta (framförallt industriområden och vissa områden på Norrmalm).

Några typiska områden med låg, respektive hög andel sociotopyta visas mer detaljerat på sidan 25.

Andel sociotopyta inom basområde

Andel sociotopyta inom basområde med buffert 500 m

Källa Sociotopkarta, 2014

1:275 000 (A4)

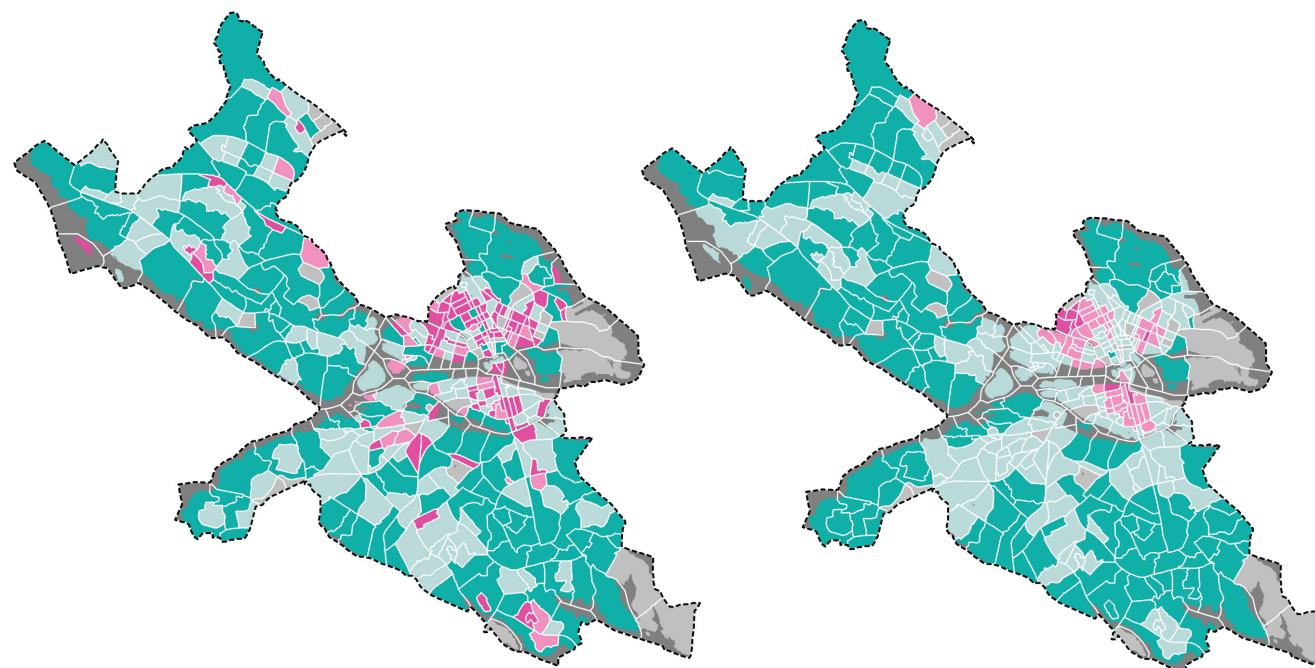
0 2000 10000

Grön oas per boende i Stockholm

Mindre än 10 kvadratmeter grön oas per boende innebär att det finns ett potentiellt högt besöksstryck på de gröna oaserna. Områden med mindre än 10 kvadratmeter per boende finns framförallt i de tätare delarna av innerstaden. Ser man enbart till situationen inom basområden, utan att ta hänsyn till omgivningarna, har även till exempel Farsta, Dalen och Midsommar-kransen lite grön oas per boende.

Ser man till analysen av basområden med omland är de områden med mest grön oas per boende framförallt villaområden nära stora grönområden, som till exempel Bromma nära Judarskogen eller Enskede nära Majrosskogen och Skogskyrkogården. Här har man i snitt 100-200 kvm sociotopyta per boende. Minst grön oas per boende finns i innerstaden, till exempel kring Norra real i Vasastan där man i snitt har 6 kvm per boende. Men det finns också delar av innerstaden som ligger över 10 kvm grön oas per boende, till exempel kring Högalidskyrkan där man har 25 kvm grön oas per boende. I många närförorter från fyrtio- och femtioalet som till exempel Årsta har man omkring 50-70 kvm per boende.

Några typiska områden med lite respektive mycket grön oas per boende visas mer detaljerat på sidan 25.

Grön oas per boende inom basområde

Grön oas per boende inom basområde med buffert 500 m

- > 50 kvm
- 10-50
- 5-10
- < 5
- < 5 boende

1:275 000 (A4)

0 2000 10000

Källa Sociotopkarta, 2014, Boendedata på kvarter, 2015

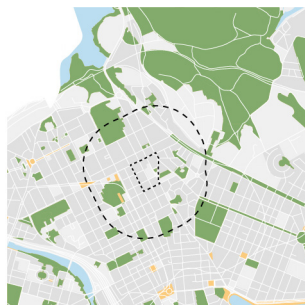

Friytetillgång i utvalda områden

Exempel områden med låg friytetillgång

Spånga

Norra Real

Midsommarkransen

Exempel områden med hög friytetillgång

Sofia kyrka

Årsta centrum

Högalidskyrkan

0 500 2500

..... Planeringsområde (basområde)

----- Analysområde (buffert 500m)

■ Grön oas

■ Övriga sociotopytor

% / m² per boende

70

60

50

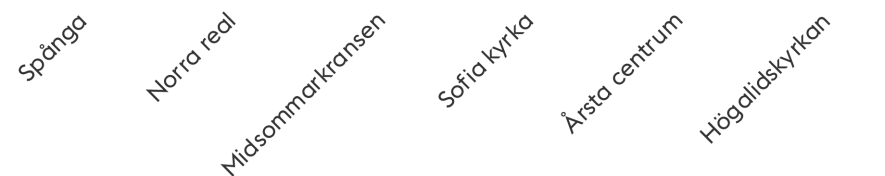
40

30

20

10

0

15 %

■ Analysområde andel sociotopyta

■ Analysområde grön oas per boende

■ Område* andel sociotopyta

■ Område* grön oas per boende

* Motsvarar friytguidens planeringsområde

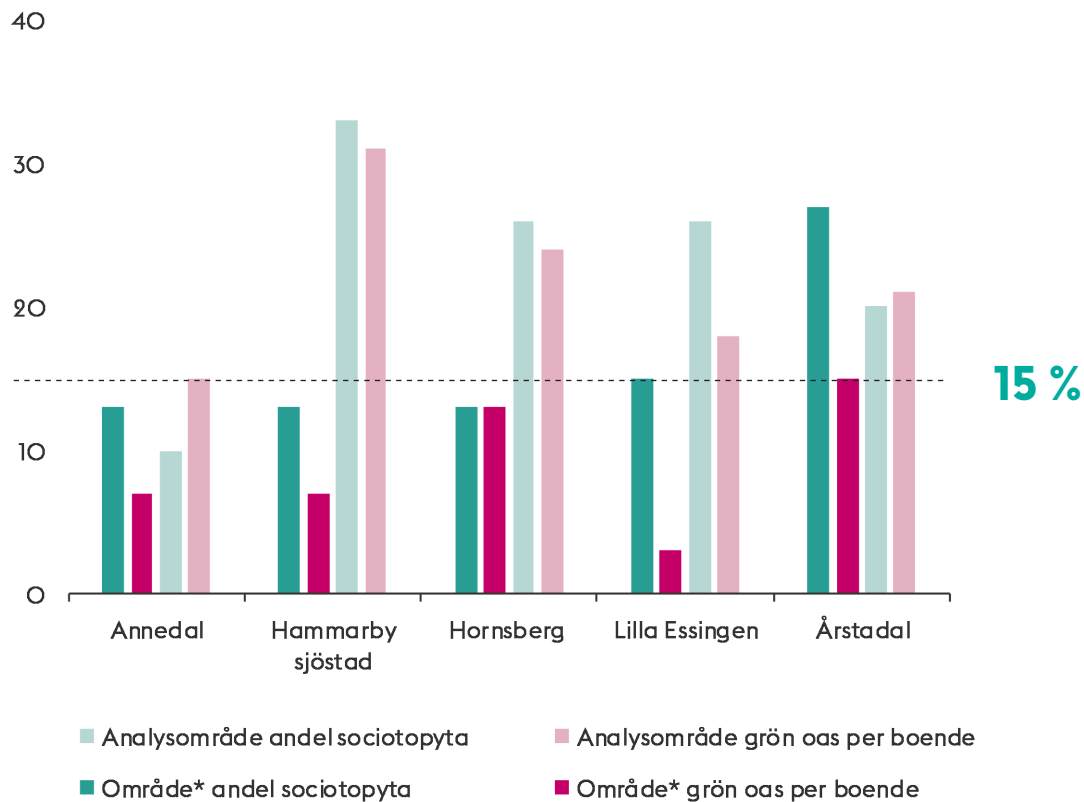
Friytetillgång i några nya områden

Andel sociotopyta och grön oas per boende har mätts upp i fem områden som har byggts det senaste decenniet: Lilla Essingen, Hammarby Sjöstad, Årstadal, Hornsberg och Annedal. Analyserna beskriver situation 2018, med undantag för Årstadal där analysåret är 2024 för att ge exempel på konsekvenserna av parkutvecklingen som pågår i området. Analyserna av Lilla Essingen, Hammarby Sjöstad, Hornsberg och Annedal visar alltså en ögonblicksbild då mer förtätning planeras inom analysområdet.

Analyserna har genomförts både inom planeringsområdet och inom analysområdet. Flera områden har lägre värden än rekommenderat inom planeringsområdet. Det blir därför viktigt att väga in pågående planer inom analysområdet för att få en rättvisande bild av friytetillgången. Till exempel finns mindre än 15 procent sociotopyta inom planeringsområdet i Hornsberg och Hammarby sjöstad, men när omlandet räknas med uppnås rekommendationen. När riktvärdena bara uppfylls inom analysområdet innebär det att det planerade området är beroende av att friytetillgången i närområdena inte försämras. Det innebär förstås en risk. I fallet med Lilla Essingen innebär till exempel de pågående planerna för Primusområdet att det kommer finnas fler boende i området vilket sätter ytterligare press på de gröna sociotoperna. I samtliga områden innebär pågående planering att vissa sociotopytor kommer att försvinna.

När hänsyn tas till analysområdet klarar samtliga

% / m² per boende

* Motsvarar friyteguidens planeringsområde

Kartor över områdena finns på sidan 27

områden utom Annedal rekommendationen på 15 procent sociotopyta. Annedal har tio procent sociotopyta inom analysområdet, vilket är anmärkningsvärt lågt jämfört med andra områden i Stockholm. Även inom planeringsområdet ligger Annedal något lågt vad gäller andel sociotopyta, 13 procent. Annedal har också lite grön oas per boende, 7 procent inom planeringsområdet. Det kan innebära ett högt besöksstryck på de gröna oaserna i området.

I fallet med Annedal blir det tydligt vilken påverkan omgivningarna har på analysresultatet. Annedal omgärdas av områden med liten friytetillgång: Bromma flygplats, handelsområdet Bromma blocks samt Solvalla. Omkringliggande områden hjälper inte den låga tillgången inom planeringsområdet. Samtidigt är det få boende i närområdet. Skulle omkringliggande områden haft hög boendetäthet hade trycket på Annedals gröna oaser sannolikt blivit ännu högre. Solvalla, Ulvsunda industriområde och Bromma flygfält planerar också att bebyggas, vilket kommer att påverka friytetillgången i Annedal.

I Årstadal uppfylls de rekommenderade riktvärdena både inom planeringsområdet och inom analysområdet. Årstadals låga parktillgång har debatterats, men i dessa analyser syns inte den bristen. Analysen beskriver visserligen inte nuläget, utan en framtidsbild från 2024 med bland annat fler och utvecklade parker. För de mått som analyseras här, andel sociotopyta och grön oas per boende, är resultaten troligtvis inte så

annorlunda jämfört med hur den har varit de senaste fem åren när frågan har debatterats. De nya parker som utvecklas fram till 2024 ligger på mark som redan idag är en grön oas, men som utvecklas från naturområden till mer gestaltade parkområden. Det är alltså framförallt avståndsmåtten som förändras i och med den pågående parkutvecklingen.

Till detta kan läggas att de två måtten som analyseras här inte tar hänsyn till andra gruppers användning av ytorna. I Årstadal är skolor och förskolegårdar små, och förskolorna nyttjar de offentliga friytorna flitigt. Det finns dessutom en förhållandevis stor dagbefolkning.

0 500 2500

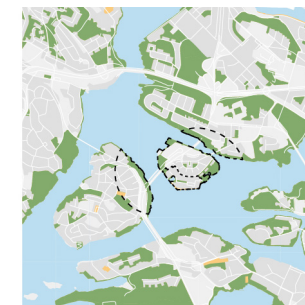
- Planeringsområde (basområde)
- Analysområde (buffert 500m)
- Grön oas
- Övriga sociotopytor

Annedal

Hammarby sjöstad

Lilla Essingen

Årstadal

Hornsberg

